

Marx Mária

Két nemzet hőse, Asbóth Sándor Kiállítás a keszthelyi Balatoni Múzeumban

A kétszáz esztendeje Keszthelyen született Asbóth Sándor kalandos életének és életművének eseményeit, eredményeit megőrkítő vándorkiállítás első állomásaként szülővárosában a Balatoni Múzeum Halápy termében nyílt tárlat az ősszel.

Hogy az előkészítő munkák a kiállítás méretéhez képest hosszúra, csaknem egy egész évre nyúltak, annak oka abban keresendő, hogy ez az érdekes és gazdag életút alig hagyott – a szó szoros értelmében vett – kiállítanivalót maga után, személyes hagyatékát mindössze néhány fotográfia, iratok, levelek jelentik. Ezek közül néhányat

közgyűjtemények őriznek, a leszármazottak pedig egy-egy róla, illetve más családtagról készült festmény tulajdonosai. Kevés a rá vonatkozó másodlagos forrás is. A hozzá kapcsolható tárgyak és a róla szóló emléktárgyak mellett a kiállításban is nagy hangsúlyt kapnak az élete háttérét adó helyszínek, események, személyek, amelyek amúgy is feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy történelmi kontextusba helyezhessük e nagy formátumú, mégis kevésbé ismert férfi alakját, felmérhessük jelentőségét. A kort megjelenítő fegyverek, eredeti fényképek, metszetek, mérnöki szerszámok, filmek, zene, valamint

az utólagosan készítettett viseletrekonstrukciók és makettek lehetővé teszik, hogy az Asbóth-életutat bemutató kiállítás ne papír ízt hagyjon maga után, hanem kellemesen fogyasztható, általános ismereteket is gyarapító élményt jelentsen.

Az évforduló aktualitása mellett a téma szorosan kapcsolódik a Nemzeti Kulturális Alapprogram ideai központi gondolatához: Lehetőségek országa – Polgárosodás a 19. századi Magyarországon, hiszen nemcsak az ide érkezők, hanem az országot ebben az időszakban elhagyni kényszerülő magyarok – mint például az 1849 és 51 közötti amerikai emigráció tagjai – is lehetőséget kaptak új hazájukban tehetségüknek, képességeiknek kamatoztatására. Sőt olyan magasra is juthattak, mint Asbóth, aki mérnökként, katonaként, diplomataként szolgálva az Egyesült Államok máig számon tartott, megbecsült polgára lett.

Az előbbiek, tudni illik a kevés személyes emlék és a Magyarországtól távoli működés magyarázzák azt is, hogy az elkészült kiállítás 21 közgyűjtemény anyagából állt össze. Ezek között a három zalai múzeumon kívül a legnagyobb magyarországi közgyűjtemények: a Nemzeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár, az Országos Levéltár, a Hadtörténeti, a Vízügyi és a Budapesti Történeti Múzeum mellett az ELTE és a Miskolci Egyetem, a debreceni Déry Múzeum és a Református Kollégium Múzeuma valamint a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a Somogyi Könyvtár Vasváry Gyűjteménye kölcsönzött tárgyakat, fotókat és más dokumentumokat. Asbóth életének amerikai korszakát pedig a New York Public Library, a Library of Congress (Washington), a National Archives (Washington) és a Historical Society of Pennsylvania (Philadelphia) anyaga dokumentálja.

A kiállítás rendezője Béres Katalin, a Göcseji Múzeum történész-kutatója nagy figyelmet szentelt annak, hogy az életút lehetőleg minden állomása megjelenjen a tárlaton, hiszen Asbóth Sándor, noha a történeti szakirodalom nem bánt vele mostohán, nem tartozik a Magyarhonban jól ismert történelmi figurák közé. Még születési dátumát is rosszul tudják, akik egyáltalán tudnak róla. A róla szóló lexikoncikk, sőt az amerikai hősök temetőjében (Arlington National Cemetery) álló síremlékén is 1811-es évszám szerepel. Az alapos történeti kutatás során a Zala Megyei Levéltár mikrofilmanyagából került elő az az anyakönyv, amely bizonyítja, hogy Asbóth Sándor 1810. december 19-én, Keszthelyen látta meg a napvilágot. A frízben végigfutó látképsorozat első darabja tehát a 19. század eleji városkát ábrázolja.

Asbóth angol eredetű családból származik, akik magyar nemesekként több generáción át, számos kiváló embert adtak új hazájuknak. Az apa, Asbóth János a Festeticsek jószágigazgatójaként működött, egyik alapítója volt a Helikoni Ünnepegeknek, a nagy hírű keszthelyi Georgikon tanáraként pedig az ottani oktatás szervezőjét, megújítóját tisztelhetjük személyében.

Idősebb fia, Lajos katonának, Sándor pedig mérnöknek tanult, a selmeci bányászati akadémia, majd a pesti Institutum Geometricum hallgatója volt. Részt vállalt Széchényi nagyszabású terveiben, dolgozott az Al-Duna szabályozásán, a Lánchíd építésén, majd a temesvári Országos Főépítészeti Hivatal mérnöke és igazgatójaként a Bega-csatorna munkálatait irányította.

Mérnöki képességei és lobogó hazaszeretete jelölte ki életének további alakulását, először a magyar szabadságharcban, amelyben katonai-műszaki feladatok megoldása után Klapka, majd Kossuth közvetlen munkatársaként vett részt, és vállalta a bukás után előbb a törökországi, azután az amerikai száműzetést is.

Az Egyesült Államokban jól kamatoztatta mérnöki ismereteit, azon kevesek közé tartozott, akik polgári foglalkozásukban is sikereket mutattak föl, és jól beilleszkedtek az amerikai társadalomba. A polgárháború 1861-es kitörésekor a nagyszámú magyar emigránshoz hasonlóan ő is jelentkezett az Unió seregébe, és ott magas katonai beosztásban vívott ki megbecsülést magának: Lincoln dandártábornokká nevezte ki, kinevezését 1862 márciusában hagyta jóvá a Kongresszus, majd sebesülése után, érdemeinek elismerésül vezérőrnaggyá léptették elő. A mérnöki és katonai után a diplomáciai pályán is kiválóan helytállt. Az USA argentinai nagykövetségét 1866 és 68 között az uruguayi képviselőt is ellátta. Buenos Airesben halt bele a korábbi háborús sebesülésébe.

A kiállítás tablóján Asbóth Sándor pályafutásának ezeket a felsorolt és más, itt nem említett állomásait követhetjük nyomon Asbóth Gergelynek az első magyar nemesnek armálisára festett címerképtől egészen Asbóth Sándornak a washingtoni Arlington National Cemetery-ben felállított sírjáig, ahová kívánságának megfelelően, ám meglehetősen hosszasan viszontagságok után helyezték végső nyugalomra 1990-ben.

A teremben felállított tárlók és vitrinek a korabeli tárgyi anyagot mutatják be. Részen a 19. századi mérnöki munkához szükséges felszerelést, a falon azok használatát ábrázoló képanyagot, részben a magyar szabadságharc és az amerikai polgárháború fegyverei közül jó néhányat, kiegészítve a kor csatáképeivel, melyek között Than Mór nagyszabású jelenetei – sajnos csak reprodukció formájában – jól megférnek a polgárháború idejének lapillusztrációival. A tárlókban láthatjuk még Kossuth pénzeit, a Kossuth-bankókat, és az akkori katonai viselet néhány eredeti viselet-kiegészítőjét. Az amerikai korszakból származik az egyetlen, közvetlenül Asbóthhoz kötődő tárgy: a polgárháborúban használt tábornoki vezénylőbot, amely a család Ausztriában élő tagjaitól került a Magyar Nemzeti Múzeumba.

A tárlat színesítői a nagyméretű háttérképek előtt felállított, különböző rekonstruált ruhákat viselő bábuk. Az első közülük a mérnök: reformkori, zsinórozott férfiruhát viselő alak, kezében a Lánchíd egyik tervrajzának

másolata, a mögötte lévő kép a férfit szintezési munkák közben ábrázolja a pesti Duna-parton.

A következő alakokon a szabadságharc egyenruháinak rekonstruált változatait láthatjuk: egy honvéd- és egy Miklós-husár figurát. Az ütközetekről készült Than-képek közt szerepel a nagysallói csatajelenet is, amelyben a Garam-hídat Asbóth irányításával verték a husárok felvonulásához. Ugyanitt egy ágyú makett és egy lőszerkocsi modellje, valamint egy nemzetőrdob idézi a kor hadifelszerelését.

Végül az utolsó bábut az amerikai polgárháború északi hadseregében használt katonai egyenruhák egyikébe öltöztette a rendező. A háttérkép itt a Pea Ridge-i csatában lovagló Asbóthnak és társainak képe, egy korabeli New York-i hetilap metszetének részlete.

A kiállított iratanyagban főképpen Asbóth Sándor által és hozzá írt, no meg a róla szóló levelek olvashatók, köztük egyikben egy Kossuthnak küldött tudósítást arról, hogy Asbóth 1849 márciusában megmentett egy tisztet és visszaszerzett egy ágyút az ellenségtől. De találunk itt más, a szabadságharcra kapcsolatos dokumentumokat, kinevezéseket, jelentéseket, a Közlöny (a forradalom és szabadságharc hivatalos lapja) egy példányát, majd a Kossuth ellen kiadott körözüvény és az üldözött szabadságharcosok szerteküldött személyleírásait. Az emigrációba kényszerült egykori katonák közül sokan naplóírással múltaták az idejüket, emlékeztek és értékelték. A naplók részletei a Hadtörténeti Könyvtár jóvoltából olvashatók a tárlókban. Az emigráció útját Aradtól Marseilles-ig és Asbóth amerikai polgárháborús tevékenységét pedig a kiállítás alkalmára szerkesztett térképek ábrázolják.

A tárlatnak és az Asbóth-émlékeknek nem csekély részét az Asbóth Sándorról készült, különböző méretű, fajtájú és beállítású képek teszik ki. Közgyűjteményekben is található belőlük, és a család külföldre került tagjainak is nagyrészt portrék vannak birtokában.

A legkorábbiak a 19. század közepén az Egyesült Államokban készültek, egy 1855. május 29-i dagerrotípia és egy hasonló korú ferrotípia még civilként ábrázolja Asbóthot, valamint egy 1862-es albumin, amelyen tábornoki egyenruhája fölé a képeken is többször ábrázolt csíkos köpenyt borította vállára. E fényképek nemcsak a főszereplő, Asbóth Sándor, hanem a fotótörténet szempontjából is érdekes darabjai a kiállításnak.

Az egyik családtag, az Ausztriában élő Tiles Ágnes, aki Asbóth Sándor és bátyja Lajos hagyatékának birtokosa. E hagyatékából, éppen a kiállítás rendezése kapcsán került a szülőváros múzeumának, a keszthelyi Balatoni Múzeumnak gyűjteményébe egy nagyméretű Asbóth-kép. Ez az ábrázolás, hasonlóan a háttérként alkalmazott metszethez, lovon ülve, társai közt mutatja be a polgárháború hőseit. Megjelenik mellette a kutya is, amely a portrékon is rendszeres kísérője Asbóthnak. Az ábrázolások közötti hasonlóság nem a véletlen

műve. Alapját Henry Lovienek a Frank Leslie's Illustrated Newspaper számára, a haditudósításokhoz készített vázlatos rajzai képezik. Lovienek megtetszhetett a nagy bajszú Asbóth alakja, mert többször is készített róla ilyen és hasonló vázlatokat, amelyeket aztán a New York-i képes hetilap átvett, metszeteket készített belőle, és így sokszorosítva sok helyre eljuttatta őket. E metszetek felhasználásával készültek aztán az olajképek, melyek közül a Tiles Ágnes tulajdonából Keszthelyre került példány, valószínűleg Robert Richter (1860-1941) német festő műve, 1909-ben készült.

A kiállítás rendezésével kapcsolatosan nem folytak mélyreható tudományos kutatások, ez a ráfordítható idő és anyagi források miatt nem is lehetett a tárlat feladata, mégis több ponton felmerültek bizonytalanságok az életrajzi adatok hitelességével kapcsolatban. Az Asbóth-tal eddig foglalkozó szakirodalom legfőbb forrásai ugyanis – ami ifjúkorát és tanulmányait illeti – a korabeli újságok nekrológjai voltak, s ily módon nem tekinthetők a tudományos igényeket kielégítő dokumentumoknak. A további történeti kutatások feladata marad tehát, hogy az életrajzot újabb adatokkal pontosítsák, kiegészítsék.

A tárlat ez év december 23-ig volt látható a keszthelyi Balatoni Múzeumban, majd 2011. január 8-a és március 6-a között a Hadtörténeti Múzeumba folytatja vándorútját, Zalaegerszegen, a Gőcseji Múzeum időszakos kiállítótermében pedig 2011. március 11-től május 8-ig lesz megtekinthető.

